

OD ARHEOLOŠKOG DRUŠTVA “SISCIA” DO MUZEJA SISAK

*Pavica Pirc
Muzej Sisak
Sisak*

Kako bismo razumjeli sadašnje stanje u Muzeju Sisak - Gradski muzej, koje smatram posebno složenim, nužno je komentirati vremensko razdoblje od prvog organiziranog rada Arheološkog društva Siscija do formiranja RH, kao i stanje u Muzeju danas. Godine 1876. osnovano je društvo “Siscija” za iskapanje i skupljanje rimskih starina u Sisku, čiji se rad temeljio na bogatom nalazu rimske Siscije. Prema pravilima društva “Siscije”, svi arheološki nalazi dostavljaju se Narodnom muzeju Hrvatske - arheološkom odjelu, što u članku 17. Pravilnika društva glasi: “Sve iskopine rimske starine sačinjavaju vlastnost društva, no ovo ih mora ukoliko nisu duplikati pokloniti Hrvatskom zemaljskom muzeju u Zagrebu, koji ih imade smjestiti u svojih prostorijah odijeljeno i pod naslovom “Zbirka rimskih starina društva Siscija u Sisku”. Duplikate kao što je iskopani građevni materijal može društvo na svoju

korist ostalim muzejom ili privatnikom prodati na javnoj dražbi što će se posebno u časopisih oglasiti.”

Iz arhivskog materijala vidljivo je “financiranje društva od uglednih i rodoljubnih građana Siska”, što je kasnijih godina bivalo vrlo slabo. Možda je rad društva zamro (1896.-1900.) upravo zato što nije bilo dovoljno moralne ni materijalne pomoći, a niti prostornih uvjeta da se arheološki materijal prezentira u Sisku.

U tom periodu arheološki odjel Narodnog - Hrvatskog zemaljskog muzeja, sada Arheološkog muzeja u Zagrebu, svoj fundus arheologije upravo stvara zahvaljujući nalazima rimske Siscije. Možda je upravo ovo razdoblje imalo šansu postaviti temelj budućem muzeju. Osim Ferde Hefelea od 1919. godine suradnju s arheološkim odjelom Narodnog muzeja imali su gospoda: braća Colussi, Antun Bukvić, pl. Šipuš i Plander. Nastaje razdoblje u kojem mnogi ljubitelji starina stvaraju svoje privatne zbirke (Andrija Colussi, ing. Rudolf Gabrijel, pl. Milan Šipuš, Matija Pavletić, Josip Pretner i Felix Lenardon).

Dolazi razdoblje velikog transfera trgovine najkvalitetnijim arheološkim materijalom, pune se muzeji Beča i Budimpešte. Godine 1935. gradonačelnik Josip Pretner, na temelju vlastite zbirke, radi na osnivanju muzeja u Sisku. Ovaj pokušaj nije uspio jer nije bilo organizacije koja bi preuzela brigu o muzeju ni odgovarajućih prostorija za izlaganje muzejskih predmeta. Nešto više uspjeha imao je Josip Šturmer (gradonačelnik, predsjednik i kustos muzeja) koji je 1941. godine inicirao osnivanje Društva

*Muzej i knjižnica grada Siska
Prigodna izložba iz 1942. god.*

Sisak - srušena zapadna kula Staroga grada
snimljeno 1944. god

sisačkih umjetnina prošlosti i starina. Svrha ovog društva je "sakupljanje povijesno umjetničkih predmeta" i njihovo izlaganje. Dana 29. ožujka 1942. izabrano je rukovodstvo i prihvaćena su pravila društva koje je nazvano Muzej i knjižnica grada Siska.

Iz arhivskog fotomaterijala vidimo da je bila priređena izložba predmeta u Bijeloj dvorani Velikoga kaptola koji su činili jezgru muzejskog materijala (slike, pokućstvo, staklo, oružje, arheološki predmeti, zastave i dr.). Potkraj 1942. godine muzejski materijal je konfisciran i prenesen u Stari grad, a 1944. godine bombardirana je zapadna kula Staroga grada, muzejski materijal je znatno oštećen i uništen. Godine 1945. društvo se prijavilo "Narodnoj vlasti", a muzejski predmeti preneseni su najprije u sisačku Gimnaziju, pa u "Bijelu dvoranu" Velikoga kaptola i ponovno u Stari grad. Ovi podaci o seljenju materijala upravo govore o nepostojanju prostora te o velikoj ugroženosti muzejskog materijala otuđenjem i propadanjem. Godine 1951. "Narodni odbor" grada Siska dodjeljuje Gradskome muzeju Sisak prostorije u kući Katarine Colussi (sada Županijski ured za katastarsko geodetske poslove, Trg J. Broza 9) u kojima je 1. svibnja 1951. godine otvorena za javnost prva muzejska izložba. Ovim nastaje službeno djelovanje muzeja. Iste godine u Tomislavovoj 10, gdje se sada nalazi Muzej, uređuje se prostor bravarske radionice u kojoj je Josip Broz učio zanat, te je kao takvu predaju na upravljanje Gradskome muzeju.

Rješenjem Narodnog odnora kotara Sisak br. 6288 od 26. travnja 1958. osnovan je Muzej i arhiv narodne revolucije sa zadaćom da skuplja i obrađuje muzejsku i arhivsku građu vezanu uz "revolucionarni radnički pokret NOB i socijalističku izgradnju" na području Siska, Petrinje, Gline, Kostajnice i Dvora. Za potrebe ovog muzeja otkupljena je zgrada u Tomislavovoj 10, pa je u njegovu nadležnost prešla i "Memorijalna bravarska radionica". Ova druga ustanova, kako vidimo iz arhivskog materijala, bila je presudna za razvoj ukupne muzejske djelatnosti u gradu Sisku.

U tom razdoblju (1959. godine) Gradski muzej ima svoj stalni postav u kući Katarine Colussi pod nazivom "Hrvatska u 16. i 17. st." (vlasnik izložbe - Povijesni muzej u Zagrebu) i 1960. godine "Sisak u doba Rimljana", koji je bio u postavu do odluke Skupštine općine Sisak da Muzej umjesto navedene zgrade dobiva zgradu objekta Velikoga kaptola. U tom vremenskom periodu u tvrdi Staroga grada, koja je uređena i obnovljena, smještaju se izložbe: "Lan i proizvodnja lanenog tkanja", "Riječno brodarstvo u NOB-u i obnovi zemlje", "Cehovi", a 1962. godine i "Stare seoske hiže". U periodu koji dolazi - Gradski muzej gubi prostor u kući Katarine Colussi i dobiva Veliki kaptol, koji je uskoro zatvoren i neuporabljiv za muzejsku djelatnost (do današnjeg dana). Bilo je normalno da ova druga ustanova Muzej i arhiv narodne revolucije, u vremenskom "trenutku" postaje moćnija i dominantnija. Upravo su ga te okolnosti - neimanje vlastitog prostora, kulturno-povijesna baština Siska, grada s više od 2.000 godina postojanja, marginalizirale, te se usudujem reći, uz niz drugih okolnosti, dovele u situaciju podređenog položaja. Godine koje su dolazile, upravo preko suženog poimanja muzejske djelatnosti, daju iskrivljenu sliku grada.

Na osnovi plana mreže regionalnih arhiva koji je 1957. godine donio Arhivski savjet Hrvatske i usvojio Savez za kulturu i nauku NRH, potkraj 1960. godine u sastavu Muzeja i arhiva narodne revolucije Sisak, započeo je rad odjel Arhiva Sisak. Međutim, 1961. godine zaključeno je da se arhivska djelatnost potpuno osamostali. U skladu s ovim odlukama 27. ožujka 1962. Narodni odbor kotara Sisak donosi odluku o osnivanju Historijskog arhiva Sisak. Time je arhivska djelatnost izdvojena iz nadležnosti Muzeja i arhiva narodne revolucije Sisak (iako je Historijski arhiv i dalje sve do 1966. godine). Dana 15. prosinca 1964. na zajedničkoj sjednici Općinskog i prosvjetno kulturnog vijeća Skupštine općine Sisak doneseno je rješenje o spajanju Gradskog muzeja Sisak i Muzeja i arhiva narodne revolucije Sisak u jedinstvenu muzejsku ustanovu pod nazivom Muzej Sisak.

Muzej Sisak - kao integrirana ustanova djeluje od 1. siječnja 1965. godine sa zadaćom da obavlja muzejsku djelatnost na području općina Sisak, Petrinja, Gline, Kostajnica i Dvor. Istog datuma u sastavu Muzeja djeluje i služba zaštite spomenika kulture koja obuhvaća uz navedene općine i područja općina: Kutine, Ivanić Grada i Novske.

Godine 1966. Skupština općine Sisak dodjeljuje Muzeju umjesto zgrade Colussi zgradu na trgu bana Jelačića br. 6, Veliki kaptol, a 1968. i Stari grad Sisak na upravljanje i korištenje.

Godine 1967. izvršena je reorganizacija službe za zaštitu spomenika kulture na području Hrvatske, po kojoj je služba zaštite koju je obavljao Muzej Sisak prešla u nadležnost Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture Zagreb. Stoga je 22. prosinca 1967. godine Radna zajednica Muzeja Sisak donijela odluku o ukidanju službe zaštite spomenika kulture Muzeja Sisak s 1. siječnjem 1968. godine. S tim datumom Muzej Sisak obavlja isključivo muzejsku djelatnost na području općina: Sisak, Petrinja, Gline, Kostajnica i Dvor. Prema rješenju o spajanju Gradskog muzeja Sisak i Muzeja i arhiva narodne revolucije u Muzej Sisak, osnivač Muzeja je Skupština općine Sisak, a on se financira dijelom iz Fonda za kulturu Skupštine općine Sisak

Detalj s izložbe: Sisak u doba Rimljana, 1960. god.
(izložba je bila postavljena u staroj zgradi Gradskog muzeja)

i doprinosa skupština općina Petrinja, Glina, Dvora i Kostajnice prema posebnom ugovoru koji je zaključio osnivač sa zainteresiranim općinama. Ovakav način financiranja Muzeja, iako s dosta poteškoća, ostvarivao se do formiranja SIZ-a za kulturu Sisak. Kako u vrijeme formiranja SIZ-a nije sačinjen dogovor između Skupštine općine Sisak i skupština općina Petrinje, Glina, Dvora i Kostajnice o obvezi i načinu financiranja rada Muzeja, ove općine prestale su osiguravati svoj dio sredstava, a financiranje rada Muzeja svelo se isključivo na SIZ za kulturu općine Sisak.

U razdoblju od listopada 1992. pa do kraja 1995. godine, izložbama i manifestacijama sudjelovali smo u oblikovanju, potvrđivanju nacionalne svijesti, oslobađajući se imidža "Titove radionice", želeći promovirati muzej kao hram kulture i duhovne baštine ovoga grada, svjesni da promjene ne dolaze same od sebe. Dolazili smo do sukoba ideja i interesa - pripada li to sve u djelatnost muzeja; u želji da ubrzamo "projekt promjene" - obnove vrijednosti kulturno-povijesnog naslijeđa.

Promovirali smo naše crkvene i pučke običaje, uz izvorna kazivanja i prezentaciju, naših Posavaca (martinje, vuzemica-uskrnsi krijes, unošenje badnjaka) uz komentar crkvenih i muzejskih djelatnika (kasnije su nas slijedili i drugi muzeji u RH).

Godine 1993. u izuzetno kratkom roku realizirana je i prva faza radova na tvrđi Staroga grada, napravljeni su istražni i konzervatorski radovi na istočnoj kuli STG, otvorena je etaža podruma, bedemi tvrđe otvoreni su na izvornoj niveleti. Napravili smo nekoliko muzejskih izložbenih projekata (Bitka pod Siskom 1591.-1593.; Ukrašavanje, nakit i oglavlja; Recentno likovno stvaralaštvo; Trebarjevo).

Sudjelovali smo u arheološkim istraživanjima na prostoru crkve Svetog Križa. Bili smo posudiodci velikih izložbenih projekata iz Arheoloških muzeja Zagreba i Splita kao i Etnografskog muzeja te Instituta za folkloristiku iz Zagreba (Rano kršćanstvo u kontinentalnoj Hrvatskoj; Pokupska sjećanja - etnografska ekspedicija 1923.; Srednjovjekovni tekstilni ostaci i kostim na području stare Hrvatske Države; Izložba nakita Udruženja likovnih umjetnika RH; Hrvatska narodna glazbala). Organizirano je tridesetak likovnih i drugih izložbi.

Zadnje dvije godine radilo se na profiliranju naše ustanove. Mnogi su sudjelovali u radu, od muzejskih djelatnika, Upravnog odbora muzeja, Odjela društvenih djelatnosti, mnogih uglednika u znanstvenim i kulturnim ustanovama Republike kao i našeg Gradskog poglavarstva, Gradskog vijeća, a od kraja 1995. godine i članova vijeća muzeja. Polovicom studenoga 1995. godine započeli smo s revizijom predmetne i arhivske građe u depoima našeg Muzeja.

Rezultati koji su dobiveni nalazom stanja u svim zbirka ne će i nisu bili rađeni samo za konstataciju broja materijala, već da budu temelj smjernica razvoja ove ustanove. Upravo taj muzejski predmetni i arhivski materijal treba progovoriti o nacionalnom identitetu Hrvata kao i svih kultura koje su bivale na ovim prostorima.

Novim statutom donesenim krajem 1995. godine ustrojili smo ustanovu kroz tri odjela:

Prvi odjel - Odjel vojne povijesti koji obuhvaća najznačajnija povijesna razdoblja ratovanja (Kelta, Ilira, Rimljana, razdoblja Ljudevita Posavskog, 1593. bitka s Turcima, oba svjetska rata i poseban akcent na Domovinski rat). Prezentacija ovih povijesnih događaja bit će smještena u tvrđi Staroga grada kao jednom od najljepših eksponata vojne utvrde u ovom dijelu Europe, time bi Sisak, prezentirajući ovu kuturno-povijesnu baštinu, zauzeo značajno mjesto u muzejskoj djelatnosti RH.

Drugi odjel - Odjel urbane baštine, bogati arheološki nalazi Segestike i Siscije, rano kršćanstvo, prva biskupija sa svojim biskupom mučenikom Sv. Kvirinom, vojni i građanski Sisak, snažan obrt, mnoga sisačka društva, brojni značajni kulturni događaji, brojne ličnosti iz političkog i društvenog života, običaji i svetkovanja, kultura življenja i stanovanja, razvoj industrije, politička zbivanja, stranačja... Ovaj odjel urbane baštine je najsloženiji i najkompleksniji. U svojoj skoroj budućnosti morat će definirati projekt sustavnog arheološkog istraživanja in situ. Očekivani nalazi artefakata njihova obrada, konzervacija i prezentacija prerast će okvire predloženog odjela, te se u skoroj budućnosti može očekivati nova ustanova - muzej arheoloških spomenika.

Etnologija po svom punom značenju sigurno će obuhvaćati i interese Sisačko-moslavačke županije (Posavina gornja i donja, Pokuplje i Banovina), te je moguće razmišljati i o novim organizatorskim oblicima rada kao što je život u autentičnim objektima gospodarstva.

Možda je upravo sada prilika da se aktiviraju interesi u prezentaciji kulturno-povijesne baštine u lapidariju i prostorima Velikoga kaptola. Nekoliko metara dugački projekti stalnog muzejskog postava za Veliki kaptol, različitih projekatana, govore nam o željama muzealaca kao i različitim interesima našega grada posljednjih tridesetak godina.

Treći odjel - Odjel rjekoplovstva trebao bi povezati dušu ovoga grada rijekama, njegovim monoksilima - čamacima (187 godina prije Krista), prvim parobrodovima i brodovima, njegovom florom i faunom, formirajući tehničku i prirodoslovnu zbirku, koje će naći put i izvan ovog osnovnog koncepta rjekoplovstva.

Jedna takva ustanova, u skoroj budućnosti, osim pratećih fotolaboratorija, preparatorske i konzervatorske radionice morat će imati snažan dokumentacijsko-propagandni odjel, koji će najsuvremenijom informacijskom tehnologijom prenijeti one, moguće, osnovne informacije

Detalj s izložbe: Oružje XVI. i XVII. stoljeća, 1960. god.
snimio: M. Popović

kulturno-povijesne baštine (događaja, ličnosti, artefakata...) svim zainteresiranim građanima.

Revizija muzejskih zbirki, rada u zbirinama, arheološke s numizmatikom, kulturno-povijesna, galerijska, etnografska i novije povijesti i suvremenosti, daje nam za cilj pravo poimanje muzeja sa svim njegovim "bolestima" i strahovima od još jednog nesporazuma. Kratkim pregledom kroz nalaz revizijskih komisija upozoravam i tražim minimum uvjeta za normalan razvoj ove značajne kulturne ustanove.

Uvidom u glavnu knjigu ulaska muzejskog materijala kao i inventarne knjige svake pojedine muzejske zbirke vidljivo je da je prvi upisani - evidentirani broj započeo s 1960. godinom, što znači da proteklih devet godina od formiranja muzeja ne postoji nikakav pisani trag o vrsti i količini muzejske građe, već samo možemo konstatirati da prema tekstovima u novinskim člancima i fotografskoj dokumentaciji nedostaju pojedini značajniji muzejski predmeti (arhivski materijal u prilogu). Od 1960. godine pa do današnjih dana najveći nedostatak inventiranja zbirke je u zbirci arheološkoj s numizmatikom, što će zahtijevati dodatnu reviziju određenog materijala kojeg kustos navedene zbirke predlaže za otpis, kao i posebne mjere - prijedloge u normalizaciji rada ove zbirke.

Nakon pregledanog materijala predmeta i arhivske građe želim istaknuti da ne postoji sistematično popunjavanje zbirki, pojedina kulturno-povijesna razdoblja su nepokrivena, muzejski knjižni fond se ne popunjava stručnim knjigama neophodnim za kontinuiran rad i obrazovanje kustosa. Potrebno je uz postojeće zbirke formirati prirodoslovnu i tehničku zbirku (radni naslov). Pod točkama od A) do D) navodim stanje i problematiku uz prilog: Tabela - nalaz revizijske komisije Gradskog muzeja u Sisku.

A/ Fizički smještaj muzejske predmetne i arhivske građe

Prostori su neadekvatni i dislocirani u različitim objektima - Stari grad, Veliki kaptol, zgrada u Tomislavovoj 10, Zeleni brijeg,

Premala je kvadratura prostora depoa (postoji 404 četvornih metara, a potrebno je 1500 četvornih metara).

Opremljenost depoa je gotovo nikakva (najprimitivnija varijanta). Mikroklimatski uvjeti za smještaj građe ne postoje (potrebno u prostore ugraditi regulatore vlage, temperature, svjetla, prema muzejskim standardima za pojedinu vrstu materijala).

Sigurnosnih uvjeta nema (za prvu fazu potrebno je ugraditi sigurnosne brave na svim vratima depoa, zazidati sporne a nepotrebne otvore na depouima, najugroženiju građu odmah osigurati alarmom ili organizirati fizičku zaštitu).

Odmah valja osigurati posebne metalne spremnike, ormare i ladičare za građu: papir, tekstil i numizmatiku.

B/ Stanje - kakvoća, muzejskog materijala u svim zbirkama uvjetovano navedenim uvjetima čuvanja i nepostojanja rada preparatora-konzervatora

- Najugroženija građa od potpunog propadanja ili djelomičnog uništenja je cjelokupna Etnografska zbirka (prirodni materijal), potrebna sanacija tekstila ugroženog evakuacijom, te stručni pregled cjelokupne muzejske građe - kompetentni Državni zavod za zaštitu spomenika kulture i Restauratorski zavod Hrvatske (prijedlog mjera zaštite)

- nastaviti restauriranje materijala - građe (posebno namještaja u Kulturno-povijesnoj zbirci)

- potrebno osposobiti Preparatorsko-konzervatorsku radionicu (potrebit preparator i pomoćni preparator)

- muzejska građa je samo 2% fotografirana (potrebno u kontinuitetu angažirati fotografiranje - fotolaboratorij).

C/ Stručna obrada muzejske građe

- Nakon revizije muzejskih zbirki potrebno je uskladiti knjige ulaska, knjige inventara, unjeti podatke u kompjutor, uskladiti stanje s inventurnim listama, permanentno raditi na cjelovitoj obradi osnovnih podataka.

- S obzirom na prijedlog kustosa prof. arheologije Zdenka Burkowskiog o otpisu 2.227 numizmatike i 20 sanduka s otprilike 10.000 raznih ulomaka keramike s lokaliteta Siscije, predlažem pregled navedenog materijala od strane stručne komisije Državnog zavoda za zaštitu spomenika kulture i Arheološkog muzeja u Zagrebu.

D/ Presentacija muzejskih zbirki

- Ne postoji stalni muzejski postav.

- Ne postoji prostor za tehničku realizaciju izložbe kao niti prostor za skladištenje rekvizita.

- Ne postoji oprema za izložbu crteža, adekvatne vitrine ili druge konstrukcije za bilo koji ili kakav muzejski projekat.

- Propaganda u muzejskoj djelatnosti je vrlo oskudna.

- Muzejske izložbe, bez obzira koliko su bile velike i značajne, samo su posljednje četiri godine realizirale pravi muzejski katalog.

Primljeno: 25.11.1996.

Summary:

From the "Siscia" Society to the Sisak Museum

Pavica Pirc

The "Siscia" Society was founded in 1876, and its work was based on the excavation and collection of Roman remains in Sisak. According to the rules of the society, all the archaeological finds were supposed to be handed over to the Archaeological Department of the Croatian National Museum. After several initiatives for establishing a museum, it was finally founded on March 29th 1942 as the Museum and Library of the Town of Sisak. The Museum officially began work in 1951 when the National Committee gave the Museum rooms in the house of Katarina Colussi.

On April 25th 1958 the Museum and Archives of the National Revolution was founded and its holdings were linked with "the revolutionary labour movement, the struggle for national liberation and socialist development". The Sisak Museum has existed as an integral institution since the beginning of 1965. From that date the Museum has a service for the protection of cultural monuments that covers the municipalities of Sisak, Petrinja, Glina, Kostajnica and Dvor.

Between 1992 and 1995 its exhibitions and activities are involved in the formation of national awareness, so that the Museum freed itself from the image of "Tito's workshop". In a short period of time the first stage of work on the Old Town fortifications was completed, exploration and conservation work was done on the east tower. Over the past two years more attention was devoted to establishing the profile of the institution.

In early 1995 we began a review of the objects and the archive holdings in the Museum's storerooms. The new statute adopted in 1995 established the Museum as an institution with three departments: The Department of Military History, The Department of Urban Heritage and the Department of River Transport.

We can see from the Museum's main registrar that the first inventory number was recorded in 1960. This means that there is no record of the types and number of museum objects from the time it was founded, but newspaper reports and photograph documentation lead us to conclude that some objects are missing (especially from the coin collection).

The Museum is faced with numerous problems in its work, from the inadequate housing of museum and archive holdings, cataloguing, the presentation of museum collections (permanent exhibition), to the lack of proper promotion of the Museums activities.

Detalj s etnografske izložbe: Lan i njegova proizvodnja, 1964. god.
snimio: M. Popović